

Popüler Kültür Ürünü Olarak Televizyon Dizilerinde İdeolojinin Sunumu

The Presentation of Ideology in Television Series as a Product of Popular Culture

Sena Hümeyra Tarhana^a, Enderhan Karakoç^b

^aDoktora Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, Türkiye.
shtarhan@gmail.com
ORCID: 0000-0002-2586-9066

^bProf. Dr., Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi, Konya, Türkiye.
enderhan@selcuk.edu.tr
ORCID: 0000-0001-8969-6144

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:
Başvuru tarihi: 17.03.2020
Düzeltilme tarihi: 14.06.2020
Kabul tarihi: 22.06.2020
Anahtar Kelimeler:
Medya,
Televizyon, Diziler,
İdeoloji,
Popüler Kültür,
Kültür Endüstrisi,
Göstergebilim.

ARTICLE INFO

Article history:
Received: 17.03.2020
Received in revised form: 14.06.2020
Accepted: 22.06.2020

Keywords:
Media,
Television,
Series,
Ideology,
Popular Culture,
Culture Industry,
Semiotics.

ÖZ

Gerek güçlü teknolojik yapısı gerekse kolay ulaşılabilir bir araç oluşu televizyona diğer medya araçlarına göre daha güçlü bir önem kazandırmaktadır. Sahip olduğu birçok yayın türlerinden ise bireyler tarafından en çok tercih edileni kuşkusuz televizyon dizileridir. Diziler bireylerin hayatlarının büyük bir bölümünü kaplamış durumdadır. Ayrıca bireyler tarafından ilgiyle izlendiğinden zamanla popüler kültürün ürün satışını yapan bir araç haline gelmiştir. Ülkemizde özellikle son on beş yıllık süreçte hikâyesinin merkezine ideolojileri koyan dizilerin sayısı artmaya başlamıştır. Bu diziler farklı ideolojik yaklaşımlarla hazırlanmakta ve farklı izleyici kitlelerine ulaşmaktadır. İdeoloji ise kültür ile olan ilişkisinden ötürü, bir popüler kültür ürünü haline gelmiştir. Popüler kültürün aktarıcısı haline gelmiş olan televizyon dizilerinde ideolojilerin sunumlarını incelemek bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Bu amaç doğrultusunda Türkiye'nin benzer ideolojik dönemlerini işleyen Hatırla Sevgili ve Sevda Kuşun Kanadında dizileri seçilmiştir ve Saussure'nin göstergebilim yöntemi ile incelenmiştir. İncelemeler sonucunda popüler kültürün televizyon dizilerine nasıl etkilerde bulunduğu açıklanırken, örneklem olarak alınan her iki dizide de yer verilen ideolojik göstergelerin popüler kültürden etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır.

ABSTRACT

Both its strong technological structure and the fact that it is an easily accessible vehicle make television more powerful than other media. Of the many types of broadcasts it possesses, television series are undoubtedly the most preferred by individuals. The series cover a large part of the lives of individuals. In addition, it has become a means of selling products of popular culture over time as it is followed with interest by individuals. In our country, especially in the last fifteen years, the number of serials that put ideologies at the center of the story has started to increase. These series are prepared with different ideological approaches and reach different audiences. Ideology, on the other hand, has become a product of popular culture because of its relationship with culture. The aim of this study is to examine the presentations of ideologies in the television series that have become the narrators of popular culture. For this purpose, functioning in similar ideological era Turkey "Hatırla Sevgili" and "Sevda Kuşun Kanadında" series were selected and examined by Saussure's semiotics method. As a result of the investigations, it was found out that the effects of popular culture on television series were influenced by popular culture.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Tarhan, S.H. ve Karakoç, E. (2020). Popüler Kültür Ürünü Olarak Televizyon Dizilerinde İdeolojinin Sunumu. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 6 (1), Yaz, s.70-91.

1.Giriş

Bireylerin maddi ve manevi bütün yaşayışları olan kültür, toplumun yapısına ve sahip oldukları şeylere göre biçimlenmektedir. Teknolojinin ilerlemesiyle birlikte kültürün şekillenebilmesi daha açık ve kolay hale gelirken, oluşan ticari endüstrisi ile de değerler dâhil birçok şey tüketilmek üzere birer meta haline getirilmiştir. Bu sistem içerisinde kültür endüstrisinin egemen güçleri bireyleri yönlendirmek ve biçimlendirmek amacıyla popüler kültüre başvurmaktadır. Sahip olduğu birçok özelliğinden ötürü en güçlü medya aracı olarak kabul edilen ve kültür endüstrisi tarafından çokça kullanılan televizyon, bireylerin hayatlarını kolaylıkla şekillendirmektedir.

Televizyon sahip olduğu özelliklerinden biri olan hikâye anlatıcılığını televizyon dizileri ile de kullanmakta ve bu yolla çeşitli kültür tiplerini izleyicilere sunmaktadır. Dizilerde sunulan meta haline gelmiş kültür ister popüler kültür ister kitle kültürü olarak tanımlansın, bahsedilen şey egemen güçlerin oluşturmuş oldukları, hâkimiyetlerini güçlendirmek ve devam ettirmek için kullandıkları önemli bir araç olmasıdır (Güngör,1999:12-13). Bu yolla dizilerde endüstriyi destekleyici nitelikte göstergelerin kullanılmasına başvurulmaktadır. Bu göstergeler ile de bireyler istenilen doğrultuda yönlendirilmekte çeşitli ideolojiler benimsetilmektedir. Buradan hareketle bu çalışmada popülerlik kazandırılmış çeşitli ideolojileri işleyen “Hatırla Sevgili” ve “Sevda Kuşun Kanadında” dizilerinde, ideolojilerin sunuluşu göstergebilim yönteminden yararlanılarak incelenmiştir.

2.Medya ve İdeoloji İlişkisi

Jestlerin ve dilin kullanılmasından teknolojidaki son yeniliklere kadar, bilgilerin ve simgesel anlatımların üretilip korunması ve dağıtımı sosyal hayatın en önemli şeyiydi. Fakat medya araçlarının ilerleyişiyle sosyal hayatın bu önemli unsurları çeşitli değişiklikler geçirmiştir. Bu değişimle süreçler modern dönemin özelliklerini meydana getiren çeşitli ilerlemeler bünyesinde gerçekleşmiştir. Simgesel anlamlar farklı niteliklerle tekrar üretilmiştir. Birer meta haline gelmiştir (Thompson,2008:25). Bu değişimlerle birlikte medya kitlelerin sosyal hayatlarında ve çevrelerinde etkinliğini arttırmıştır. Onların kültürel hayatlarını da etkilemiştir. Bireylerin yeni yaşam şekillerine sahip olmalarında, bu yeni yaşamın araçlarının kullanımında bireylere yol gösterici ve belirleyici konumda yer almaktadır (Vural,2000:107). Medyanın bireyler üzerindeki bu yönlendirme ve anlamlandırma çalışmaları çoğunlukla sahip oldukları yaygın politikaları ve kültür endüstrisinin yapısına göre şekillenmektedir.

Bireylerin dış dünyayı anlamlandırmalarında bir nevi ayrıştırıcı konumunda olan medya, onların kendilerini nasıl göreceğini ve kabul edeceğini belirlemektedir. Aynı zamanda bireyleri kendilerine anlatılan tiplere de benzemeleri konusunda etkilemektedir (Mills,1974:440). Sürekli değişiklik gösteren ve popülerlik özelliği taşıyan bu tipler ile toplumlar üzerinde istenilen etkiler ve yönlendirmeler gerçekleştirilmektedir. Medyanın sunduğu farklı algılama biçimleri ile bireylere sunulan imaj gerçekliğin yerine geçmekte (Sözen, 1997:20), bireyler ise bu yeni gerçekliği tekrar yorumlamaktadır. Bu yorumlama da medyanın izin verdiği ölçüde gerçekleşmektedir. Medya anlam üretirken zihni dondurmakta ve sınırlamaktadır. Bir taraftan da onların kişisel olarak anlamlandırma ve yorumlamalarını geçersiz kılarak “anonim kişilikler” oluşmasını sağlamaktadır (Güneş,2001:89). Bununla birlikte güçlenen teknolojik yapısı, genişleyen etki alanı ve bireyler üzerindeki artan etkileri ile medya, özellikle televizyon, yeniden üreten, biçimlendiren, yöneten, denetleyen ve ayrıca yargılayıp infaz eden bir araç haline gelmiştir (Mora,2008:5-6).

Medya modern insanın dünyayla ilişkin imgelerini oluşturmasını sağlarken, bu imgeleri bireylerin deneyimlerini düzenleme şekillerine göre oluşturmakta ve gerçekliği tekrar kurgulamaktadır. Oluşturulan bu yeni kültür ile bireyler medyanın dolayımıldığı bilgileri yorumlamaktadır (Akt. Lundby ve Ronning, 2014:18). Bu anlama ve yorumlama medyanın belirlediği sınırlar içinde gerçekleşmektedir. Kendi seçimlerini özgür olarak gerçekleştirdiğini düşünen bireyler, gerçekte medya tarafından oluşturulmuş alan içerisinde.

2.1. Medya Aracı Olan Televizyonun İzleyici İle İlişkisi

Günümüzün önemli medya araçlarından biri olan televizyon, iletişim ve bilgilendirme aracı olarak güçlü bir yapıya sahiptir (Esslin,2001:87). Ayrıca taşıdığı özelliklerden ötürü etkisi geniş ve güçlüdür. Bütün teknolojik olanaklardan yararlanan televizyon yayınları ile toplumun her kesimi birçok alanda etki altına alınmaktadır (Mete, 1999:1). Bu etkilemelerin en büyük nedeni televizyonun hikâye anlatıcılığı yönünü görsel gücü ile birlikte sunuyor oluşudur. İzleyicilerin buldukları mevcut çevreyle, izleyiş süreciyle ilişki halinde (Akt. Kaplan,1992:15-16) olan televizyon, kültürden etkilenirken aynı zamanda onu etkilemektedir. Ayrıca yalnızca teknolojik bir araç olarak kalmamakta aynı zamanda sosyal, kültürel ve endüstriyel bir işlevde görmektedir (Mutlu, 2008:21).

Televizyon toplumun ayrılmaz bir parçası durumundadır. Bunun en büyük nedeni günümüzde temsillerin, sembollerin ve imgelerin bireylerin hayatlarını sürdürebilmesinde en az zorunlu ihtiyaçlar kadar önemli durumda olmasıdır. Televizyonda bu ortamda temsil üreticisi ve tüketicisi konumundadır (Mutlu,2005:86-87). Aracısı olduğu şey ise, teknik örgütlenmesi sayesinde rahatlıkla görselleştirilebilen, kesilebilen ve imgelerle anlamlandırılan bir dünya ideolojisidir (Baudrillard,2008:155). Bu ideolojiler farklı şekillerde bireylere aşılaraq, onlar üzerinde istenen benimsetilmeler ve yönlendirilmeler gerçekleştirilmektedir. Ayrıca televizyon verdiği ideoloji ile de popüler kültürü güçlendiren bir yapı haline gelmiştir.

Televizyonun sahip olduğu ekonomik ve fiziksel kaynaklara bağlı olarak gerçekleşen yayınların hızla değişimi ve gelişmesi bireylerin televizyon karşısındaki yerini adeta zorunlu bir hale getirmektedir. Bu yayın akışı içerisinde kalan bireyler hayatlarını bu yayınlara göre şekillendirmektedir. Bu şekilde bir bağımlılık hali dizilerin ve program yapımcılarının bireylerden istediği bir durumdur (Geçer,2015:11-12). Bu tür bir bağımlılıkla, izleyici yönlendirmeye en açık hale gelecektir. Bununla birlikte televizyon, evreni bireyin ayağına getiren bir araç olarak da görülmektedir. Medyanın diğer araçlarından hiçbiri bireyleri olaylara bu denli şahit ettirmemiş, onları gerek ses gerekse görüntü ile anında olaylarla ve kişilerle karşılaştırmamıştır. Bu bakımdan televizyonun, amacı ne olursa olsun, bireyleri devamlı olarak kendisine baktıran bir araç olarak kabul edilmesi gerekmektedir (Aziz,1975:198).

Ülkemize gelişi ve yayınlara başlaması 1970'leri bulan televizyon, kolaylıkla bireyleri etkisi altına alabilmiştir. Televizyona sahip olmayanların, televizyonlu evlere giderek oluşturdukları "tele-safir"lik (Yücel,1998:19), zamanla azalsa da televizyon ortak dil oluşturmasından bir şey kaybetmemiş, bireylerin paylaşabilecekleri konular üretmiştir. Televizyonun yaşamımıza girmesiyle birlikte eskiye ait değerler ve alışkanlıklar değişmeye başlamıştır. İlk zamanlar televizyon, toplumsal denetimi sağlayıp değerleri güçlendiren koruyan bir niteliğe sahipken, giderek geleneksel olanı dönüştüren ya da açıkça reddedip toplumsal değişimlere neden olan araç durumuna gelmiştir (Akt. Geçer,2015:61).

Bireyler kitle toplumu içerisinde amaçsızlaştırıldıklarından yaşama dair kendilerini yönlendirmesi için televizyona bağlıdır. Televizyon ise ilettiği mesajlarla bireyleri yönlendirirken, aynı zamanda onları sınıflandıran değerleri ortadan kaldırarak ortak özelliklere sahip kitlelerin oluşumunu sağlamaktadır (Mutlu, 2008:23-24). Bu durum onları mesajlara en açık hale getirmektedir. Birbirleriyle doğrudan bağlantıları olmayan, aynı ekran karşısında bulunan yığınlar, kitlesel yönlendirme oluşturmak için oldukça elverişlidir (Güneş, 2006:94).

İnsanların çoğu, boş vakitlerinin büyük bir bölümünü televizyonun karşısında geçirmektedir. Bu insanlar dünyaya dair bilgilerin çoğunu buradan almakta (Esslin,2001:13) ve gösterilen bu bilgilere göre hareket etmektedir. Televizyon bireylere konuşmaları için ortak konular oluşturmakta, onların yerel, ulusal ilişkiler içinde yer almalarını sağlamaktadır. Ayrıca onları eğlendirmekte ve bilgilendirmektedir (Mutlu,2005:91). Bu yönüyle televizyon bireyler üzerinde toplumsallaştırıcı bir rol oynarken aynı zamanda onları yönlendirilmeye açık kitleler haline getirmektedir. Bireylerin kendilerine ait olan vakitlerine el koyarak, onların hayatlarının bir kısmını denetimleri altına almakta ve sömürgeleştirmektedir (Mutlu,2005:88).

Televizyon kültür ile iç içe hareket eden ve kültürle alakalı olan şeylere popülerlik niteliği veren önemli bir yönetme aracıdır (Erdoğan, 2004:8). Dizi karakterlerinin kıyafetleri, aksesuarları, kitapları çeşitli eşyaları, yine dizilerde ve haberlerde gösterilen yeni yaşam şekilleri vb. birçok yol ile kültürün popülerleşerek yerleşmesi sağlanmaktadır. Ayrıca bu yollarla kültürel karakterlerde popülerleştirilmektedir.

Televizyonun güçlü olmasının nedeni kuşkusuz kişilik iletme yeteneğidir (Esslin,2001:41). Yorgunluğunu atmak biraz olsun gerçek hayattan uzaklaşmak isteyen bireyler, televizyonda gördükleri bireylerin yerine kendilerini koymaktadır. Bireylerin televizyondaki kişilerle olan bu ilişkisi, para-sosyal bir etkileşime dayalıdır. Bu deneyimleme de izleyici, onları çevresinden ailesinden biri olarak görmektedir (Mutlu, 2008: 48-49). Bu etkileşim ise bazen farklı durumlar ortaya çıkarabilmektedir.

Ülkemize geldiği ilk zamanlarda izleyici yararına yayınlar gerçekleştiren televizyon, teknolojinin ilerlemesi, medyanın yapısal güçlenmeleri ve yayın politikalarından ötürü amaçlarında ve yayın ilkelerinde değişiklikler göstermeye başlamıştır. Öyle ki yayınlar, ilk zamanları izleyici merkezli gerçekleştirilirken zamanla medyanın çıkarı öncelikli olarak gerçekleşmeye başlamıştır. Bu durumun en önemli sebebi ise medya yapılanmalarında önemli bir durum olan ideolojik ve kâra dayalı amaçlar olmuştur.

2.2. İdeoloji

İdeoloji, birçok anlama sahip ve sosyal bilimler alanında çok sık kullanılan bir kavramdır. En genel anlamıyla, rahat ya da sıkı şekilde oluşturulan inançlar, davranış ve fikirleri ifade etmektedir (Sosyal Bilimler Ansiklopedisi,1991:134). Bireyler üzerinde de çeşitli işlevleri bulunan ideoloji, bireylerin siyasi ya da sosyal hayatlarındaki düşüncelerini oluştururken, onların buldukları sınıfların da tutumlarını yönlendirmektedir (Kaya Erdem,2012:5). Bu yönüyle toplumsal bir işlev yürütürken, bireylerin buldukları sınıflar ya da gruplar ile ortak fikirler etrafında bütünleşmelerini de sağlamaktadır. Bu bireylerin ortak hareketini kolaylaştırırsa da onların yönlendirilmesini açık hale getirmektedir.

İdeolojinin bireylerin bilinçlerine ulaşarak davranışlarına yönlendirebilmesi kitle iletişim araçlarıyla gerçekleşebilmektedir. Bu araçlar iktidar ve bireylerin zihinleri arasında birer köprü görevi görürken aynı zamanda bireylerin bilinçlerini kontrol edecek çeşitli yollar oluşturmaktadır (Kaya Erdem,2012:5). Değişen dünya ile birlikte kitle iletişim araçlarının tanımlamalarına göre hayatlarını anlamlandıran bireyler, ideoloji süzgecinden geçirilerek yapılan tanımlamalar ile birer yığınlar haline gelmektedir.

İdeolojilerin iki tür yönü bulunmaktadır: sosyal ve söylem. Sosyal yönü, gruplar ve topluluklar arasındaki ilişkileri tanımlarken, söylem yönü ise ideolojilerin gündelik konuşmaları ne şekilde etkilediğini, nasıl üretildiğini ve anlaşıldığını tanımlamaktadır. Dilin kullanımı ve söylem, ideolojilerin öğrenilmesinde, benimsenmesinde ve değiştirilmesinde büyük rol oynamaktadır. İdeolojik düşüncelerin çoğu başta aile ve akranlar olmak üzere gruptaki diğer bireyleri dinleyerek ve okuyarak öğrenilmektedir. Sonrasında ise ideolojiler birçok mesaj içerisinden kitle iletişim araçlarından, okullardan, kitaplardan ya da günlük konuşmalardan öğrenilmektedir (Van Dijk, 2015:15, 19). İdeolojilerin gerçekleştiricisi olması bakımından medya büyük öneme sahiptir. Medyanın tüm araçlarının farklı şekillerde kullanılmasıyla, ideolojik aygıtlar devamlı etkili halde tutulmaktadır. Bu durum kamusal anlayışa sahip kurumlarda farklı gerçekleşirken tecimsel yayın yapan kurumlarda ise farklı şekilde gerçekleştirilmektedir.

2.3. Medya ve İdeoloji İlişkisi

Günümüzde birçok mesaj en etkili şekilde medya ile iletilmektedir. Yapısı ne olursa olsun her medya türü ve mesajları belli bir ideoloji etrafında şekillenmektedir. Bu bazen devlet kontrolünde gerçekleşirken bazen de mevcut ekonomik güç sahiplerine göre şekil almaktadır (Althusser,2002:32-33). Günümüzde artık medyanın ilettikleri tüm ideolojik mesajlar rıza olma durumu ile gerçekleşmektedir. Bu ise ideolojinin yayılımını kolaylaştırmaktadır. Bunun en büyük sağlayıcısı ise günümüzde popüler kültürdür.

3. Medya Ve Popüler Kültür

Kültür, bireyin oluşturduğu, deneyimlediği ve ortaya çıkardığı her şeyi kapsamaktadır. Kültürün aktarımı ise önceleri yalnızca bireyler yoluyla gerçekleşirken, zamanla bu aktarım medyayla devam etmiştir. Ortaya çıktığı ilk günden beri farklı işlevler kazanan medya ise, kültürün önce aktarıcısı sonra oluşturucusu olmuştur. Teknolojinin ilerlemesi ve kapitalist pazarın güçlenmesi ile birlikte bireylere hazır “popüler” deneyimler sunan medya, günümüzde daha da güçlü bir konuma gelerek popüler kültür aktarımında büyük rol oynamaktadır. Bunu yaparken hem kapitalist pazarı güçlendirmekte hem de bireyleri çeşitli ideolojiler doğrultusunda yönlendirmektedir.

3.1. Popüler Kültür Kavramı

Kültür bireyin sosyal yaşamının kendisinin ve sahip olduklarının ifade şeklidir. Oluşumuna ve yapılaş şekline göre çeşitli sınıflara ayrılabilen (Erdoğan,1999:19) kültür, bireylerin kendi deneyimleriyle şekillenmektedir. Bu deneyimler önceleri karşılıklı ilişkilerle gerçekleşirken artık dünyaya hâkim pazarın belirlediği, başkalarının deneyimlerinin benimsenmesiyle gerçekleşmektedir (Erdoğan,2004:4). Günümüzde medya ile gerçekleşen bu hazır deneyimler ile bireylere nasıl tüketim yapmaları, nasıl düşünceleri ve hareket etmeleri gerektiği sunulmakta ve bu yolla biçimlendirilmektedirler. Tüm bu işleyiş ise Kültür Endüstrisi adı verilen kapitalist sistemin içinde gerçekleşmektedir.

İki farklı şekilde açıklanabilecek olan Kültür Endüstrisi, ilk olarak “kültür” ve “endüstri” gibi birbirlerinden farklı görünen fakat birbiriyle bütünleşmiş bir yapının ifade edilmesidir. İkinci ifadesi ise kitle kültürünün yerine kullanımıdır. Bu kullanım ile kültür endüstrisinin içinde var olan kültürün oluşumunda kitlelerin katkısının düşünülenden az olduğu vurgulanmaktadır (Dellaloğlu, 2014:22). Çok geniş bir etki alanına sahip olan bu endüstri, planlanmış olarak kitlelerin tüketimi için uygun ürünler üretmektedir. Birçok alanda gerçekleştirilen üretimle birlikte, ortaya çıkan ürünler bir bütünlük oluşturmaktadır. Bu yolla endüstri birbirinden ayrı kültür gruplarında yer alan tüketicilerini bütünleştirmektedir (Adorno, 2011:109-110). Bu sayede yığınlaşmış toplum mesajlara daha açık hale gelmektedir.

Kültür endüstrisinin üreticileri tarafından, bu yapının içerisinde, sürekli değişim halinde olan ve bireyler tarafından en fazla tercih edilen bir tüketim şekli, popüler kültür oluşturulmuştur (Erdoğan, 2014:343). Tercih edilmesi de endüstri tarafından belirlenen bu kültür de, popülerlik endüstrinin ihtiyacı gereği birçok alanda gerçekleşebilmektedir. Popüler kültür en fazla metalarda, pazar için işlevselliği bulunan fikirlerde ve ilişkilerde kendini göstermektedir (Erdoğan,2011:470). Fakat kalıcı değildir ve sürekli yenilenmektedir. Popüler kültür, toplumun tamamının benimsediği kitle kültürü konumundadır. Kitle kültüründe geniş yığınlar anlık tüketime uygundur (Güneş, 2006:128). Kitleler üzerinde pazar gücünü elinde bulunduranlar tarafından hazırlanan bu kültür, kısa süreli olduğundan devamlı yenilenmektedir. Kalıcılık sağlanamamaktadır.

Popülerin tanımı günümüze gelene kadar birçok değişiklik gösterse de asıl olan kültürün kültür endüstri içinde eritilip biçimlenerek bireylere sunulmasıdır. Oluşan bu yeni kültür, kapitalist yapıyı destekleyici tekdüze bir kültür halindedir. Ayrıca oluşturulan bu kültürel ürünler, toplumun kontrolü için de ideolojik bir araç konumundadır (Özbek,2000:67). Bireylerin adına onların dünyalarını kendi ideolojik sınırları içerisinde tanımlayan Kültür Endüstrisi, değişen dünya ile birlikte bu duruma da ayak uydurmaktadır. Bunu yaparken de popülerliği sürekli boyayarak tekrar tekrar farklı şekillerde bireylere sunmaktadır (Erdoğan,1999:22,23).

3.2. Popüler Kültür ve İdeoloji

İdeoloji kavramı tarih boyunca birçok düşünür tarafından farklı şekillerde yorumlanmış ve anlamlandırılmıştır. Kimi düşünürce göre ideoloji yeni bir sosyal yapı oluşturmak için hareket eden siyasi hareketlerin fikirlerini anlatan ve bu oluşturulacak toplumun tanımlamasını yapan bir “izm”dir. Kimilerine göre ise de belirli sosyal düzen içinde bireyin dış gerçekliğini oluşturması için gerekli olan şeyleri gerçekleştiren hâkim fikirlerdir. Günümüzde ise çoğunlukla belirli bir sosyal düzeni meşrulaştıran ve yanlış bilinç üreten hegemonyaya dayalı homojen bir yapıya karşılık gelmektedir. Bu yapı, hem

gerçeği saklayan hem de yeni sosyal yapılar içerisinde bireyleri harekete geçirecek olan şeyler olarak kullanılmaktadır. Aynı zamanda bir yandan bireyleri değiştirerek ilerlemelerini sağlarken bir yandan da bireylerin kendi gerçekliklerini anlamlandırmalarının önüne geçmeye çalışan yanlış bilinç üretimi sistemidir (Oskay,1980: 198,199). İdeolojinin bu çok çeşitli bu tanımlamalarında görülen, ideolojinin bireylere bir dünya sunduğudur. Bu dünya bireylerden bağımsız bir şekilde oluşup yine bireyleri etkilemektedir. Bireyler dışındaki dünyayı tanımlayan ideoloji her surumda onlara çeşitli değerler, tutumlar, davranışlar ya da fikirler benimsetmektedir. Fakat bu benimsetme artık baskı yoluyla gerçekleşmemektedir.

İdeoloji, birçok şeyi kendi ürünü haline getirmektedir. Günlük hayatında merkezinde yer alarak, artık endüstrileşmiş bir ürün olan kültürü etkileyerek onu biçimlendirmektedir. Bu nedenden ötürü de ideoloji her zaman Kültür Endüstrisi'yle ilişkilidir. Günlük yaşamın ideolojisi bireyleri tüketici kılan ve yığılaşmış ürünler ortamında bireylerin bilinçlerini kısıtlamaktadır. İdeoloji Kültür Endüstrisinde ise sözde gerçeklik şeklini almaktadır. Medya ve Kültür Endüstrisi, ideoloji için önemli bir işleve sahiptir. Frankfurt Okulu'na göre ideoloji medya ile gerçekleştirilmekte ve Kültür Endüstrisi ile de yaygınlaştırılmaktadır. Kapitalist toplumlarda ideoloji ekonomik, siyasal, toplumsal ve kültürel alanda çok çeşitli meselelerde işlev göstermektedir. İdeolojinin bu çeşitliliği ise onu karmaşık bir olgu haline getirmektedir. Modern toplumda hegemonyaya dayalı bir sisteme dönüşen ideoloji (Oskay,1980: 198,229,239-241,331) kavramı, geçmiş dönemlerde olduğu gibi etkililiğini baskı yoluyla gerçekleştirilmemektedir. Bu sistem içerisinde popüler kültür ise hâkim yapının ideoloji aktarma alanıdır. Hâkim yapılar 19. yüzyılın ortalarından bu zamana değin gazeteler, dergiler, popüler filmler, eğlence şekilleri vb. yoluyla sahip oldukları ideolojileri topluma aktarmaktadır (Güngör,2013:299).

Çalışma içerisinde günümüzde kullanıldıkları çeşitli göstergeler yoluyla popüler hale gelmiş ideolojiler ve bu ideolojilere dair kavramlar ve kişiler yer almaktadır. Bu çalışma yüksek lisans tezinden türetilmiş bir araştırma olduğu için, sayfa sınırlaması durumu olduğundan ideolojik kavramlar ve kişilerin açıklamasına gidilmemiş, yalnızca isimleri belirtilmiştir: *Sağcılık ve Solculuk, Milli Türk Talebe Birliği (MTTB), Büyük Doğu Düşüncesi, Milli Nizam Partisi (MNP) ve Necmettin Erbakan, Deniz Gezmiş.*

3.3. Popüler Kültür ve Medya

Ortaya çıktığı ilk zamanlar kültürün aktarıcısı olan ve öncelikli olarak bireyi merkeze alan 20. Yüzyıl medya araçları, teknolojik gelişmelerinin yaşanması ve kapitalist pazar yapısının oluşmasıyla birlikte bu işlevini değiştirmiştir. Artık medya kültürün aktarıcısı değil, oluşturucusu konumunda olduğundan, günümüzde kültürün oluşması ve yayılması medyadan ayrı düşünülememektedir. Popüler kültür ve medya ise aynı özelliklere sahip, bütüncül bir yapı olarak da kabul edilirken, aynı zamanda birbirlerini beslemekte ve genişletmektedir. Fakat medya araçlarına bakıldığında kültürü biçimlendirmekteki büyük etkisi açıkça gözükmemektedir. Bu nedenle kaçınılmaz olarak medyanın oluşturduğu kültürde popülerlik niteliği bulunmaktadır (Güneş,2006:68,194).

Popüler kültür medya yoluyla üretilen ve yayılan, yalnızca pazar için üretilmiş, standart kültürel ürünleri ifade etmektedir (Adıgüzel,2001:134). Bu ürünlerin temelinde kapitalizmin destekleyici yönü yatmaktadır. Temel amaç popüler kültürün devamlılığını sağlayıp güçlendirirken aynı zamanda endüstriyel yapının bireyler üzerinde tüketim ideolojisini yerleştirerek güçlü bir pazar oluşturmaktır. Popüler kültürün bu işlevi "popüler" olanın belirlenmesinin endüstriyel yapının elinde olmasından kaynaklanmaktadır. Geçmişte popülerin (halk ozanı, öyküsü, ağıtı) tanımını yapan güç halktı. Günümüzde ise bu tanımlama gücü sermayeye dayalı olan medyaya geçmiştir (Erdoğan,1999:35).

Medya ile aktarılan yeni kültür şekli, kültürün sembolik ifadesidir; yaşamdan soyutlanarak, paketlenerek, içerisine reklamlar yerleştirilmiş, ideolojik ifadeler yüklenmiş yeniden biçimlendirilmiş halidir. Ne medya ne de bireyler tecrübe etmez. Medya eğer kamusal yapıdaysa bu yeniden biçimlendirilmiş kültürü kültürel-ideolojik amaçla, özel teşebbüs yapıdaysa ticari amaçlı kullanılmaktadır. İzleyici ise bu kültürü hoş vakit geçirmek, dinlenmek ve eğlenmek için tüketmektedir (Erdoğan,1999:35). İster kamusal ister ticari yapıda olsun, medya popüler kültürün aktarılmasında bireyi önemsememektedir. Önemli olan

bireylerin mevcut yapıyı destekleyecek şekilde hareket etmeleridir. Bu bağlamda bireyler niceliksel olarak önemli olan birer nesne olarak görülmektedir.

3.5. Popüler Kültür ve Televizyon Dizileri

Televizyon Batı'ya gelişinden çok daha sonra Türkiye'ye gelmiştir. Deneme ve kısa süreli yayınların dışında gerçek anlamda 70'li yıllarda bilinmeye başlamıştır. Yayıncılığın ilk yıllarından itibaren ise dramalar Türkiye'de önemli bir yer edinmiş (Tanrıöver,2015:61) ve zamanla kendi içinde çeşitlilik kazanmıştır. İnsanlığın ilk zamanlarından gelen hikâye anlatıcılığından diğer televizyon program türleri gibi kendi yapısına göre yararlanan dizilerde, genellikle kronolojik şekilde olayları gerçekleştiren bir ana öykü anlatılmaktadır. Anlatılan öykü başka bir öykü tarafından kesilmemekte, yalnızca reklamlar tarafından bölünebilmektedir. Ayrıca diziler anlatılan öyküyü onunla özdeşleşircesine izleyen izleyici tipi üretmektedir (Kaplan,1992:64,61). Öykünün oluşturulmasında izleyici kitlesinin özellikleri ve beklentileri hesaba katılmaktadır.

Dizilerin televizyonda en çok izlenen program türlerinden biri durumunda oluşu, farklı toplumsal kesimlere hitap edecek şekilde oluşturulmasından da kaynaklıdır (Zorlu,2016:91). Toplumun farklı farklı kesimlerindeki tüm bireyler bu dizilerde rahatlıkla kendilerine dair bir şeyler bulmaktadır. Dizileri oluşturan öyküler ve olaylar toplumun içinde meydana geldiğinden, hem toplumu şekillendiren hem de hem de toplumdan beslenerek şekillenen bir konumdadır. Bu sebeple günümüz Türkiye'sinde diziler gerçek manasında sosyal ve kültürel birer olgu haline gelmiş durumdadır (Tanrıöver,2015:60). Toplum üzerindeki sosyo-kültürel müdahaleleriyle popüler kültürün yayılmasına da zemin hazırlamaktadır.

Deneme ve ilk yayınlar dışında, ülkemizin tanışması gerçek manada 70'li yılları bulan televizyonda, yayıncılığının bu ilk yıllarından itibaren dramaların önemli bir yerde olduğu bilinmektedir. Yerli yapımların az olduğu ilk yayın dönemlerinde TRT'nin satın aldığı yabancı diziler izleyicileri televizyona kilitlemiştir. Daha sonraları izleyicilerin dizilere bu yönelimi TRT'nin yerli televizyon dramalarına öncelik vermesinde büyük etkili olmuştur. Ülkemizin yerli dizilerle tanışması televizyon yayınlarının gelişmeye başladığı 1974 yıllarına denk gelmektedir. İlk yerli dizi Kaynanalar'ın yayınlandığı dönemde, yine TRT bu dizi ile birlikte Yeşilçam'ın ünlü yönetmenlerini Türk edebiyatı eserleri ile televizyon için dramalar üretmeyi teklif etmiştir. 1975'de Halit Refiğ tarafından yönetilen Aşk-ı Memnu bu sebeple hazırlanmış ve yayınlanmıştır. Televizyon için diziler ve filmler üretilse de, insanların yerli dizilere bağlılığının başlangıcı 1986'da yayınlanan "Perihan Abla" dizisi sayılabilmektedir. 1990'larda ticari yayıncılığa geçişle birlikte dizilere duyulan bağlılık artarken, yayınlanan dizi sayıları da yıllar geçtikçe artış göstermiştir (Tanrıöver,2015:61,64).

Yayımda kalmada reytinglerle birlikte gelen reklam desteği esas olsa da diziler, ticari ya da ideolojiyi merkeze almakta ve popüler kültürün de müdahaleleriyle şekillenmektedir. Dizilerin farklı platformlara taşınmasıyla birlikte reklam ve popüler kültür etkisi artarken, dizilerin denetlenmesi azalmaktadır. Ülkemizde yoğun şekilde dizi tüketimi yaşanmaktadır (Deloitte Türkiye,2014:17). Birçok tema üzerine yapılan dizilerin izlenirliği yakalandığı takdirde başka kanallar tarafından da benzerleri yayınlanmaktadır.

TRT'nin kurulması ve yayın hayatına geçmesi ile birlikte ülkemizde yabancı dramaların gösterimi, zamanla yerli dramaların da ihtiyacını doğurmuştur. TRT'nin girişimiyle önce 1974 yılında Kaynanalar dizisi, 1975 yılında ise Halit Refik'in Aşk-ı Memnu dizisi başta olmak üzere birçok edebi eser televizyon dizisi olarak ekranlarda yer almaya başlamıştır. Devamındaki dönemde mini dizilerde bu yayınları takip etmiştir. Özel televizyonculuğun başlamasıyla birlikte ise dramalar özellikle televizyon dizilerinin sayısında hızlı bir artış yaşanmıştır.

Özel televizyon yayınlarının ve TRT'nin bir yarış halinde olduğu günümüzde her dönem ortalama 50-70 dizi yayın hayatına başlamakta ve düşük reytinglerden ötürü yarısından fazlası yayından kaldırılmaktadır. Bir dizi ortalama 150-180 dakika yayınlanmaktadır. Batı ile kıyaslandığında bu süre oldukça uzundur (Deloitte Türkiye,2014:9,17). Süreliğin bu uzunluğuna kuşkusuz reklamların payı da büyüktür. Öyle ki

izleyicilerin diziden uzun süreli reklam izlediği durumlarla da karşılaşmaktadır. Dizilerin bu duruma alternatif olarak çeşitli internet platformları ortaya çıkmıştır: Netflix, Foxplay, BluTv, beIN Connect (Digiturk), puhutv vb. (onedio.com, 2019). Günümüzde güçlü bir konumda olan bu platformların yayılmasında ve güçlenmesinde, teknolojik gelişmeler ve özellikle Y kuşağının yeni medyayı kullanımı televizyonun izlenilirliğinde büyük değişimler yaşatmıştır (Kuyucu,2019:591).

Türk dizilerinin birçok ülkede yayınlanması Türkiye'nin bilinirliğine katkıda bulunarak tanıtım ve reklam ilişkilerini de artırdığı bilinmektedir (Geçer, 2015:22). Kuşkusuz bunun en büyük nedeni dizi ihracatında gerçekleşen başarıdır. Dünyada en fazla dizi ihracatı Amerika'dan sonra ikinci ülke olan Türkiye'de yapılmaktadır (RATEM,2018:14). Dizi ihracatı Türkiye'nin ihracatlarında önemli bir konuma sahiptir. Önce mal ihracatı sonraları ise kültür ihracatına dönüşen dizi ihracatı ile Türk dizileri Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Balkanlara açılmıştır. Ayrıca bu yolla Türk dizileri hiçbir ek harcama yapılmaksızın Türkiye'yi tanıtarak turizme katkıda bulunmaktadır (Nuroğlu,2013:2,10,11).

Televizyonun görsel gücüyle birlikte öykülerin, tekniklerin vb. gelişmesi ile daha büyük bir evren sunan diziler, hikâyelerini günlük hayat ve kültürden oluştururken ve bireylerin üzerindeki etkilerini de arttırmaktadır. Dizilerin beslendiği kaynak olan kültürün yavaş yavaş popüler kültür haline gelişi dizileri de doğrudan etkilemiştir. İlk yerli dizilerin ortaya çıktığı zaman bireylere bütünleştirici öğeler, yerel kültürün sunumu gösterilirken yavaş yavaş endüstrinin kültüre dâhil olması ile dizilerde endüstri, reklamlar ve ideolojik göstergelerin etkisi artmıştır (Tanrıöver,2015:64). Yayımlanan dizilerin fazla olduğu günümüzde, izlenilirliği sağlamak için çeşitli yollara başvurulmaktadır. Dizilerde bağımlılık oluşturmak ve izlenilmenin devamını sağlamak amacıyla, ana karakterlerin ilginçliği, sempatikliği ve çekiciliği dizinin tanıtım aracı olarak kullanılmaktadır (Mutlu, 2008: 156). Bu özellik özellikle son dönem Türk dizilerinde oldukça fazla karşılaşmaktadır. Popüler oyuncular ile haftalarca dizilerin tanıtımları yapılmaktadır. Yine toplum üzerinde popülerlik kazanımı, diziler içine yerleştirmiş kavramlarla gerçekleşmektedir; ürünün popülerleştirilmesi, ideolojinin popülerleştirilmesi, kadın algısının popülerleştirilmesi gibi.

Temsilin ön plana çıkarılması ile birlikte yine diziler aracılığıyla bireylere çeşitli rol modeller sunulmakta ya da dayatılmaktadır. Özellikle Asmalı Konak dizisindeki "Seymen Ağa" karakteri ile belirgin bir hal alan "model sunumu" sonraki dizilerde de sürdürülmüştür. Avrupa Yakası'ndaki Selin, Kurtlar Vadisi'ndeki Polat, Çocuklar Duymasın Meltem, Muhteşem Yüzyıl'da Hürrem (Geçer, 2015:18-19) gibi karakterler diziler de gerçekleşen model sunumlarına örnek verilebilmektedir. Ayrıca popüler oyuncular dizilerin izlenilirliğini etkileyen faktörlerden olduğundan (Deloitte Türkiye,2014:27) model sunumu ürün ve fikir satışı bu yolla popüler kültürün temsilini de başarılı bir şekilde gerçekleştirmektedir. Tüketim amacı üzerine kurulu olan popüler kültür, dizilerde kullanılan ürünleri ve mekânları bu yolla da bireylere sunmakta ve zaman zaman bu tüketim sunumunu kültürel öğelerle gerçekleştirmektedir. Bunun sonucunda izleyicilerin tüketim alışkanlıklarını başarılı bir şekilde etkilemektedir. Dizilerde karakterlerin benimsediği birçok ürün tüketime sunulurken moda haline getirilmektedir. Gerçekte hiç olamayacağı bir karakteri diziler yoluyla yaşayan bireyler, o karakterlerin kullandığı ürünleri kullanıp onlar gibi davranarak onlara benzeme eğilimi içerisinde olmaktadır (Yalçın, 2016:2333,2334).

4.Yöntem

Popüler kültür ürünü haline gelen televizyon dizilerinde ideolojinin sunumunun incelendiği bu çalışmada konunun içeriği mevcut örneklerin incelenmesi ve yorumlanması açısından tarama modelinden yararlanılırken, örneklem olarak alınan iki dizide ideolojilerin veriliş biçimlerine yoğunlaşmıştır. Dizilerin incelemeleri Saussure'nin göstergebilim yaklaşımına göre gerçekleşmiştir. Saussure'e göre dil göstergelerden oluşmuş bir dizgedir ve gösterge, temelde, bir temsil etme, yerini tutma işlemi görmektedir. Başka bir deyişle bir kavramla onun dışavurum biçiminden oluşmaktadır. Bu yerini tutma durumu tüm gösterge tanımlamalarında geçerlidir. Göstergelerin toplum içindeki yerlerini inceleyen Saussure için göstergeler ikili bir yapıya sahiptir. Bunlar gösteren ve gösterilendir (Erkman Akerson, 2016:60,88,89-90).

Araştırmada son on üç yılın Türkiye’inde (2006-2019) yayınlanan ve benzer zaman dilimlerini işleyen Hatırla Sevgili ve Sevda Kuşun Kanadında dizileri örneklem olarak alınmıştır. Ayrıca benzer ideolojileri ve karakteri farklı bakış açısıyla sunmaları da bu dizilerin örneklem olarak alınmasının nedenlerindedir. 2006-2008 yılları arasında yayınlanan Hatırla Sevgili dizisi 1959-1980 dönemi Türkiye’sini işlemektedir. Sevda Kuşun Kanadında dizisi ise 2016-2017 yılları arasında yayınlanmış ve 1968-1971 Türkiye’indeki hareketliliği ideolojik bakış açısıyla işlemiştir. Ortak zaman dilimini seçmek amacıyla her iki dizi 1968-1971 dönemlerini işleyen bölümleri ile sınırlandırılmıştır. İncelemede ise Hatırla Sevgili dizisinden 25-46. bölüm, Sevda Kuşun Kanadında dizisinden ise 1-31. bölüm ele alınmıştır. Bu çalışma ise yüksek lisans tezinden türetilmiş bir araştırma olduğu için, sayfa sınırlaması durumu mevcut olduğundan, çalışmanın içerisinde örneklem olarak alınmış bölümlerde tekrar sınırlamaya gidilmiştir. Bu yüzden bu araştırmada yalnızca sağ ve sol öğrenci olaylarında 68 kuşağı içinde geçen aynı olaylara yer verilmiş, her iki diziden de yalnızca 5 sahne ile sınırlı tutulmuştur: *eylem hazırlığında sol öğrenci grubu, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nin işgali, Ülkücü-MTTB’li-Devrimci öğrenciler*.

Dizilerde 1968-1971 yılları arasında yer alan ideolojiye dair birçok göstergeye dikkat edilirken, incelemelerin odağında ortak ideolojiler ve bu ideolojiler ile özdeşleşmiş kişiler ve kurumlar yer almaktadır: *Ülkü ocakları, devrimci gençlik, sağ ve sol öğrenci grupları, Milli Türk Talebe Birliği, Büyük Doğu Düşüncesi, Deniz Gezmiş, 68 kuşağı ve eylemleri, Fikir Kulüpleri Federasyonu, Necip Fazıl Kısakürek, Necmettin Erbakan*.

4.1. Göstergibilim

İnsanların birbiriyle anlaşmak için kullandıkları iletişim amacı taşıyan taşımasını her anlamlı bütün, birimlerden oluşan bir dizgedir. Gerçekleşmeleri farklı olan bu dizgelerin birimleri de, gösterge olarak adlandırılır (Rifat,2000:127). Göstergeler birçok açıdan önemli işlevlere sahiptir. Herhangi bir nesnenin ya da bir durumun yerini tutabilen şeylerdir. Bireylerin kendilerini, kendilerine ya da başka bireylere karşı ifadelendirirken kullandıkları simgeye dayalı biçimlerdir. Bireyin içinde bulunduğu ve beslendiği yaşamla ilişkili olan göstergelerin büyük kısmı, oluşturulduğu toplumun birikimleri, tarihi ve kültürüyle ve bu toplumdaki sosyal hayatla alakalıdır. Ayrıca bireyler göstergelerin kullanılmasıyla doğrudan ya da dolaylı olarak kültürel bir dünya içerisinde bulunurken, bu dünyayı göstergelerin yardımı ile anlamlandırmaktadır (Günay,2002:158-159). Göstergelerin kullanımı bireylerin hayatlarında yalnızca bir alanıyla sınırlı değildir. İletişim amacıyla kullanılabilirler gibi belirli bir işlevde de kullanılabilirler (Akt. Gümüş ve Şahin,1982:37).

Göstergibilim ise, işaretlerin incelenmesi olarak tanımlanır. İletişimle ilgilenen tüm sosyal bilim dallarında, sözel veya sözsüz mesajların çözümlenmesi için yöntem bulmayı amaçlar. Anlamları üretip değiştirmeye yarayan tüm iletişimlerini inceler. Göstergibilimde temel düşünce ise gösteren ile gösterilen arasındaki göstergenin yapısıdır (Sosyal Bilimler Ansiklopedisi,1991:40). Kelimelerin, imajların ve anlamın çıkarıldığı her şey işaret olabileceği gibi, her işaret de, anlamı veren yani gösterenden ve gösterilenden oluşur. Örneğin bir şeyin üzerine çizilmiş çarpı işareti görüldüğünde, bir engelle ilişkilendirilir (Erdoğan,2011:230–231).

Göstergibilimin ortaya çıkışı tartışmalı bir konudur. Bazı göstergibilimciler başlatıcısı olarak Ferdinand de Saussure’u bazıları ise Charles S. Peirce olduğunu iddia etmektedir (Akt. Gümüş ve Şahin,1982:35,36). Bu çalışmada ise, Saussure’un göstergibilim anlayışından yararlanılmıştır.

5.Bulgular

5.1. Hatırla Sevgili Dizisi

5.1.1. Dizinin Künyesi ve Konusu

“Hatırla Sevgili” dizisi 2006-2008 yıllarında ATV kanalında 2 sezon yayınlanmıştır. SİS Yapım tarafından, Tomris Giritlioğlu yapımcılığında ortaya çıkan dizinin; yönetmenliğini Faruk Teber (1 - 6), Ümmü Burhan (7-68); senaristliğini ise Aylin Alıberen, Nilgün Öneş, Şebnem Çıtak yapmıştır.

Hatırla Sevgili dizisi siyasi görüşlerinin farklılığından dolayı araları açılmış iki eski dost olan Rıza ve Şevket'in çocuklarının birbirlerine olan aşkını ve bu aşklarının dönemin siyasi gelişmelerinden nasıl etkilendiği üzerine kuruludur. Yaşanan aşkla birlikte ilk sezon 27 Mayıs Darbesi öncesi 50'lerde başlar. Adnan Menderes'in uçak kazası, 27 Mayıs Darbesi, Adnan Menderes'in idamı ve darbe sonrası günler işlenirken, karakterlerin üzerinden konu ilerler (tr.wikipedia.org, 2019). İlk sezonun ortasından itibaren ise 1960'ların sonuna zaman atlaması yaşanır. 1960'ların sonu ve 1970'lerin başında gelişen sağ ve sol öğrenci hareketleri ve bu hareketler arasındaki gerilim ile bu yıllarda gerçekleşen diğer siyasî olaylar anlatılırken, dizi 12 Eylül darbesi ve Erdal Eren'i idamıyla sona erer (www.wikiwand.com,2019).

5.1.2.Hatırla Sevgili Dizisinin Göstergibilim Yöntemiyle İncelenmesi

Hatırla Sevgili dizisi 1959 Demokrat Parti ve Menderes dönemi Türkiye'sinde başlar. Bu dönem Menderes'in ve iktidarın en baskın dönemidir. İdeolojiler karakterler üzerinden yine Demokrat Parti ve muhalefetleri olarak verilir. Olaylar 27 Mayıs Darbesi ve Demokrat Parti milletvekillerinin yargılanmalarıyla devam eder. Yargılanmalar sonucunda Başbakan Adnan Menderes, Maliye Bakanı Hasan Polatkan ve Dışişleri Bakanı Rüştü Zorlu'nun idamına karar verilir. İdamların gerçekleşmesiyle birlikte dizi 1966 Türkiye'sine zaman atlaması yaşanır.

Sahne 1

Gösterge: Bir sınıfın içerisinde bulunan gençler öğrenci konseyi seçimi hakkında konuşmaktadır.

Gösteren: Sıralar, masa, tahta, harita, kitaplık, çerçeve içinde ve flamada Türk bayrakları, Atatürk resmi, Yavuz Sultan Selim ve Fatih Sultan Mehmet resimleri, Milli Türk Talebe Birliği amblemi, "Esir Türkler Kurtarılacaktır. Mazimiz İstikbale Aynadır" yazılı afiş.

Gösterilen: Öğrencilerin gruplar halinde kendi aralarında konuştukları bir sınıfa öğrencilerden konum ve yaş olarak üst olduğu belli olan bir adam girer. Öğrenciler adamın girişiyle kendilerine çekin düzen verirler. Bu kişinin ismi ve konumu belirtilmese de konuştuğu sahnenin öğrencilerle arasındaki yüksekliği, öğrencilerin hareketleri konumunu destekler niteliktedir.

Adamın arkasında bulunan iki padişahın resimlerinden ve sınıfta öğrencilerin arkasında asılı olan afişten, bu sınıfın üniversitede bir sınıf olmadığı bir kuruma ya da birliğe ait bir mekân olduğu anlaşılır. Yine duvarda asılı olan Atatürk ve Türk bayraklarından, kurumun milliliğe ve Türklüğü önem verdiği anlaşılır. Bir diğer çerçevede bulunan MTTB amblemi ise bir kuruma ait olsa da öğrencilerin ya da buldukları yerin bu birliğe ait olduğunu belirtmemektedir. Cemiyet kulüpleri seçimi yaklaşmıştır. Seçim için tarafsızlarında destekleri alınmak istenmekte ve buna göre bir aday çıkartılması gerekmektedir. Büyük Doğu Fikir Kulübü adına konuşan gencin Yaşar'ı önermesiyle, bulunulan mekânda farklı gruplarında

olduğu anlaşılır. Bu farklılık öğrencilerin görünüşlerinden de belli edilir. Gruplar farklı olsalar da yine aynı çatı altında bulunmaktadırlar. Çünkü benimsedikleri değerler ortaktır. Yaşar'ın kaba kuvvete başvurmama istediği üzerine başka bir gencin tepkisi ise aynı grupta fikir çatışması yaşandığını gösterir. Ayrıca Yaşar'ın kaba kuvvetle değil konuşmadan yana oluşu yine tarafsızları da hesaba katması ve tüm konuşması üzerine diğer gençlerinde onu destekleyişi Yaşar üzerinde olumlu bir izlenim oluşturur. Yaşar'ın kaba kuvvetle ilgili sözlerine tepki gösteren gençlerin “*Yufka yüreklilerle çetin yollar aşılmaz. Çünkü bu yol kutludur, gider tanrı dağına*” sözleri Hüseyin Nihal Atsız'ın şiirine aittir. Bu yolla da iki gençler ile baskın olan Türkçülük düşüncesine gönderme yapılır.

İstanbul hukuk öğrencilerinin boykotu genişleyerek tüm üniversiteye sarar. Aynı grup tüm üniversiteyi işgal eder ve kapıları kapatır.

Sahne 2

Gösterge: İstanbul Üniversitesi öğrenci grubunca işgal edilmiştir. Öğrenciler kapıları kapatmış ve okulun dışarı ile bağlantısı kesmiştir.

Gösteren: Ayaklanmış ve slogan atan öğrenciler, kilitli üniversite kapısı, toplantı yapan öğrenciler, işgal afişi.

Gösterilen: Öğrenciler istediklerinin kabul edilmemesine tepki olarak üniversiteyi işgal eder. Hep beraber toplantılar yaparlar. Bu da onların planlı hareket ettiklerini gösterir. Sahneler siyah beyaz ardından da renkli verilmesi izleyici üzerinde özdeşleşme oluşturup, dizinin gerçek 68 dönemini yansıttığı düşüncesini uyandırır. Yine aynı şekilde 68 işgalindeki afişlerin birebir dizide kullanılması da bunu destekler niteliktedir.

Sahne 3

Deniz Gezmiş'in de içinde bulunduğu sol öğrenci grubu 6. Filonun gönderilmesi için protesto planlamaktadır. İşçi sendikaları, meslek kuruluşları, her kesimden sosyalistlerinde bu protesto içinde olacaklarını söylerler. Fakat aynı zamanda gerici olarak isimlendirdikleri grubunda başka bir protesto için hazırladıklarını bilmektedirler.

Gösterge: Öğrenciler hazırladıkları protesto için toplanmış konuşmaktadır.

Gösteren: Duvarlar ve panolarda üzerinde sloganlar yazılı kâğıtlar, öğrencilerin ortasındaki masada duran birkaç gazete, duvarlara yaslanmış üzerinde sloganlar yazılı afişler, görseller, masalarda kitaplar ve dergiler, Yol dergisi.

Gösterilen: Deniz Gezmiş uyarıcı ve hatırlatıcıdır: *“Eylem ciddi bir iştir arkadaşlar. Duygularınızı evde bırakacaksınız. Yoksa olmaz. Devrimci her şeyin önüne devrimi koyar”*. Söylemleri ve konuşurken yaptığı hareketler onun baskın ve öğrenciler arasında lider konumunda olduğunu belli eder. Bir devrimci için, devrim her şeyden önce gelir. Deniz Karayel ve Defne'nin duygusal birliktelikleri devrimin gerçekleşmesine engel olabilir. Bu yüzden Deniz Gezmiş tarafından uyarılırlar. *“Devrimci her şeyin önüne devrimi koyar”* sözüne karşılık Deniz Karayel'in tepkisi ise bunun aralarında tekrarlanan ve her daim bilinen bir söylem olduğunu gösterir. Öğrencilerin arkalarında duran masada gözüken Yol dergisi ve afişler bulunan mekânın sosyalizm benimsemiş sol öğrenci grubunun bulunduğu bir yer olduğunu gösterir. Fakat hangi sol grup ona dair açıkça gözüken bir gösterge yoktur. Odanın köşesinde duran el ile hazırlanmış afişler, öğrencilerin her daim sokaklarda protesto yapmak ve slogan atmak için hazır olduklarının işaretleridir.

Sahne 4

Deniz Gezmiş arkadaşları ile İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı Orhan Aldıkaçtı'nın odasını basar. Okuldan atılmasıyla ilgili Aldıkaçtı'ya hesap sorar. Odaya polislerin gelmesiyle, Deniz Gezmiş arkadaşlarının çıkardığı karışıklıkla odadan kaçır. Deniz Gezmiş'i yakalamak için bir sürü polis üniversiteye gelir. Polisin sunulan şartları kabul etmesiyle Gezmiş teslim olur. Okuldaki diğer devrimci öğrenciler ise polisten kaçmaktadır. Okulun bahçesinde büyük kargaşa ile birlikte kaçır yaşanır. Polis öğrencilere ateş açır. Koşuşturmaya dahil olmayan sivil kıyafetli bir adam Taylan Özgür'ü hedef alarak vurur.

Gösterge: Üniversite bahçesinde kaçır öğrencilere polis tarafından ateş açılmaktadır. Öğrencilerden olan Taylan Özgür sırtından vurularak öldürülür.

Gösteren: Toplum polisleri, parkalı öğrenciler, silahlar.

Gösterilen: Üniversitenin bahçesinde birçok insan bulunmasına rağmen polis herkese ateş açmaktadır. Fakat bu ateş kaçır durdurmak amaçlıdır. Çünkü hiçbir silah öğrencilere isabet etmemektedir. Fakat arabanın kenarında duran, üniversiteden mi yoksa sivil polis mi olduğu belirli olmayan bir adam kenardan kaçır izlemektedir. Taylan Özgür'ü görür ve ateş eder. Adamın Taylan Özgür'ü fark edip sırtını hedef alarak vurması, atırın durdurmak için değil öldürmek için yapıldığını göstermektedir. Atır şaşmamış ve

isabet etmiştir. Bu da o kişinin silah eğitimi almış olduğunu gösterir. Bu sebeple polis olabileceği izlenimi oluşturabilir. O kalabalık ortamda da Taylan Özgür'ü kimin vurduğuna o ortamda olan kimse bakmamıştır. Taylan Özgür'de dizideki diğer bazı karakterler gibi, 68 dönemi Türkiye'sinde yaşamış bir gençtir. THKO'suna bağlı olan Özgür'ün ölümüne sebep olan kişi bulunamamış ölümü faili meçhul bir cinayet olarak kalmıştır.

Sahne 5

Gösterge: Ülkü Ocağında gençler kendi aralarında konuşmaktadır. Bir genç telaşla içeri girer. Ve komünistlerin Yıldırım'ı kaçırdığını söyler. Yıldırım Başkan ise karşılık olarak Harun'u kaçıtır. Harun'u kaçıran ülkücü grup onu bir depoya götürmüştür. Yaşar bir ekmek ve su ile Harun'un yanına gelmiştir. Harun'un ellerindeki bağı çözer. Aralarına bir sandalye koyarak üzerinde bir ekmeği ikiye bölüp, Harun'a uzatır.

“Harun: Biz çocukluk arkadaşınız Yaşar. Bu duruma nasıl geldik?”

Yaşar: Yanlış yerde duruyorsun! Hiç arkadaşlarının arasında senin gibi benim gibi yoksullukla büyümüş biri var mı? Var mı? Kime hizmet ettiğinin farkında mısın sen? Ekmeğini yediğin, suyunu içtiğin vatanına ihanet içindesin. Komünistlerle, Ruslarla işbirliğindesin.

Harun: Asıl sen kapitalizme hizmet ettiğini görmüyor musun? Amerikan emperyalizmine çanak tuttuğunun farkında değil misin? İçinden çıktığımız yoksullukla savaşmak için işçi sınıfının yanında yerimi aldım ben. Ama sen, sen Yaşar faşizmin kime yaradığını görmüyor musun? İyi düşün Yaşar, kime hizmet ettiğini iyi düşün....”

Gösteren: Konuşmalar, ekmek, su, sandalye.

Gösterilen: Harun ve Yaşar, Ordu'dan çocukluk arkadaşıdır. Benimsedikleri ideolojiler onların ayrılmasına sebep olmuştur. İki yoksulluk meselesine farklı şekilde yaklaşmakta, bu yüzden farklı taraflarda yer almaktadır. Yaşar'ın ortalarına koyduğu sandalye ekmek ve su koyması, ekmeği bölerek Harun'a uzatması, farklı ideolojilerde olsalar da bölüşülen aynı ekmek ve sudur. Tıpkı yanı topraklarda yer aldıkları gibi. Yaşar'ın öğrenci olaylarının şiddetli ortamından uzak duruyor imajı aslında gizlediği bir durumdur. Şiddet uygulamasa da uygulayanlarla birlikte hareket etmektedir.

5.2. Sevda Kuşun Kanadında Dizisi

5.2.1. Dizinin Künyesi ve Konusu

“Sevda Kuşun Kanadında” dizisi 2016-2017 yıllarında TRT 1 kanalında 2 sezon yayınlanmıştır. Sonat Medya tarafından, Mesut Uçakan'ın genel yönetmenliğinde ortaya çıkan dizinin; yönetmenliğini Yasin Uslu (1-2), Ayhan Özen (3-31); senaristliğini ise Oktay Berber, Mustafa Burak Doğu, Selma Hacıosmanoğlu, Alp Emre Oduncu yapmıştır. Dizinin yapımcıları ise ilk sezon Ahmet Nesim Şahin, ikinci sezon ise Mesut Uçakan'dır.

Sevda Kuşun Kanadında dizisi, 68 kuşağı hareketinin ülkemizdeki durumunu, dönemin etkili güçlerinin farklı görüşlerdeki gençleri manipüle etmeye çalışmalarını ve bu kargaşa ortamına dâhil olmak istemeyen birkaç gencin provokasyonlara olan direnmelerini anlatmaktadır. Dizi 1968 sonundan 1972 yılına kadar gerçekleşen olaylardan esinlenirken, imkânsız bir aşkın üzerinden işlenmektedir. Bu ülke gençlerinin,

farklı kimlikleriyle çatışma yaşasalar da, ortak değerlerde buluştuğlarında kardeşçe bir bağ kurabilecekleri anlatılmaktadır (tr.wikipedia.org, 2016). TRT'nin sitesinde ise dizi, 1968-1970 'leri milli bir bakış açısıyla işledikleri belirtilmektedir. Ayrıca o dönemki gerçekleşen olayların günümüz dönemine benzerliği vurgulanmaktadır (www.trt1.com.tr, 05.10.2016).

6. bölümde sezon finali yapan dizi, hakkında yeni sezonda yer alacak mı haberlerine rağmen kadrosunda ve konusunda yenilenmelere giderek 2.sezonunda yayınlamıştır. Bu sezonda dizinin geçtiği dönem ile bugünün döneminin benzerlikleri vurgulanmak istenerek darbe ve paralel devlet konularına da değinilmiştir. O dönemde yetişen önemli karakterlerle ve günümüze zemin hazırlayan çeşitli olaylara da yer vermiştir. Dizi 12 Mart muhtırası ile 31. bölümde final yapmıştır.

5.2.2.Sevda Kuşun Kanadında Dizinin Göstergibilim Yöntemiyle İncelenmesi

Sahne 1

Gösterge: Amerikan Konsolosuna karşı, bir grup parkalı genç eylem hazırlığındadır. Ellerinde sopalar ve kar maskeleriyle beklerken birkaçı da molotof kokteyllerini kontrol etmektedir. Gizlenmiş şekilde beklemektedir.

Gösteren: Giyim, sopalar, kar maskeleri, Molotoflar.

Gösterilen: Gençlerin hepsi parka giymiştir. Parka sol ideoloji ile özdeşleşmiş bir giysidir. Bu da onların devrim düşüncesini benimsemiş sol ideolojik görüşteki insanlar olduklarını göstermiştir. Sopalardan ve molotoftan ötürü gençlerin yıkım ve şiddetle tepki gösterecekleri anlaşılmıştır.

Sahne 2

Arif MTTB binasına girmiştir. İbrahim Başkan'ın kapısını çalar. Arif, MTTB binasına girer. Birliğin başkanının odasının kapısını çalar. İbrahim Başkan o sırada yere eğilmiş, seccadesini katlamaktadır.

Gösterge: Arif, MTTB'de İbrahim Başkan ile görüşmektedir.

Gösteren: Konuşmalar, Atatürk portresi, seccade, masa üstündeki dosyalar.

Gösterilen:

“Arif: Selamun Aleyküm.

İbrahim Başkan: Aleyküm Selam Arif.”

Bu selamlaşma sırasında Atatürk portresi arkalarında gözükmektedir. Birliğin milli ve dini değer bağlılığı gösterilmiştir.

“Arif: Başkanım benim şu fakülte mevzusu ne olacak. Yarın kaydın son günü. Diplomayı vermediler hala.

İbrahim Başkan: Ben konuştum lisenin müdürüyle Arif. O diploma sabah buraya gelmezse lise binasını başına yıkarım dedim. Herif numaracının teki. Bütün imam-hatip mezunlarını oyalıyor. Kayıtları kaçırınsınlar da bir yere giremesinler diye elinden geleni yapıyor herif ya.

Arif: Farklı derslerin iptalinde de burnumuzdan getirdi zaten.

İbrahim Başkan: Biliyorum Arif biliyorum. Her şeyden haberim var. ”

İbrahim Başkan'ın MTTB'de üst konumda olduğu anlaşılmıştır. Başkan ise dolaylı yoldan kurumun temsilidir. MTTB ise milli ve dini değerlerine bağlı, öğrencilerin yaşadıkları problemlerden de haberdar, çözüm odaklı hareket eden bir kurum olarak gösterilmiştir. İmam-hatipliler ise zorluk yaşamaktadır. Dizinin hedef kitlesi hesaba katıldığında, imam-hatiplileri de işlemek izleyiciler üzerinde özdeşleşme açısından olumlu etki uyandırabilmektedir.

Sahne 3

Gösterge: Fakültede kaydın son günüdür. Tarık ve parkalılar kayda gelenleri kontrol etmektedir.

Gösteren: Konuşmalar, kıyafetler, mekân.

Gösterilen:

“Tarık: Dikkat edin. Bıyığından sakalından şüphelendiğiniz kişiyi sıraya sokmayın.

Parkalı Genç: Sokmuyoruz ama bir hadise çıkması lazım. Yoksa arada kaynayan çok olur. Bir hadise çıkarsa bu öğrenci işlerini kapatırlar belki. O zaman sıraya falan gerek kalmaz... Turancılar geliyor!”

Fakülte içinde sesler yükselmeye başlamıştır. Ömer'inde içinde bulunduğu grup yaka paça parkalı öğrencileri dışarı atmaktadır: *“Komünist. At dışarıya! Komünistleri bu üniversitede istemiyoruz!”* Komünist olarak sınıflandırılan parkalı grup, fakültede kendi düzenlerine göre hâkimiyet kurmaya çalışmaktadır. Öyle ki sakal bıyığa göre öğrenci ayırıp kayıt engellemektedir. Fakültede çıkacak kargaşayı da kendilerince kullanmaya çalışmaktadırlar. Ülkücü grupta, parkalılarının yaptığını engellemek amacıyla kargaşaya başvurmaktadır. Aslında iki grupta kendi zıttı ideolojiyi üniversitede barındırmama düşüncesindedir.

Sahne 4

Gösterge: Hukuk Fakültesi işgal edilmiştir. Öğrenciler binalara sokulmamaktadır.

Gösteren: Konuşmalar, afişler.

Gösterilen:

“MTTB’ li Genç: Biz de öğrenciyiz. Tamam, işte eyleminizi yaptınız. Ama şimdi bırakın okulumuza gidelim.

Devrimci Genç: Biz eylem yapmadık işgal ettik.

MTTB’ li Genç: Ben sizin bu işgalinizi tanımıyorum.

Devrimci Genç: Tanıyacaksın, tanıyacaksın. İşgalimizi de tanıyacaksın halk mahkememizi de tanıyacaksın.

MTTB’ li Genç: Hı... Hukuk fakültesinde sözde mahkeme kurmak. Bak bunu beğendim işte. En azından tutarlı bir hareket. Tabi halk derken sadece sizin gibi düşünenlere halk diyorsunuz değil mi?

Devrimci Genç: Biz bu işgali seni ve senin gibileri özgürleştirebilmek için yaptık.

MTTB’ li Genç: Benim değerimi, inancımı, siyasi durumumu, dünya görüşümü hiçe sayarak mı beni özgürleştireceksiniz.

Devrimci Genç: Dünya görüşüymüş! İşgalimizi tanımayan bu herifi yakalayın!”

Devrimci grup tehditkâr ve öfkelidir. Kendilerini kanun koyucu olarak görmektedir. MTTB’ li genç olan Cumhur ise soğukkanlı ve sakinidir. Cumhur hakkında kurdukları halk mahkemesince infaz kararı çıkar. Gerekçeleri işgali tanımamasıdır. Bu grup özgürleştirmek adına kendileri dışındaki ideolojik yapılara zarar verebilecek düşüncesindedirler.

Sahne 5

Gösterge: Ülkücü gençler, toplantılarında belirledikleri gibi Edebiyat Fakültesi’nde kimlik kontrolü yapmaktadır. Devrimci gruptan olduklarını tahmin ettikleri kişileri ise fakülteye sokmamaktadır. Bir genç kimliğini göstererek içeri girmek ister. Fakat engellenir.

Gösteren: Konuşmalar, fakülte koridoru.

Gösterilen:

“Kimlik Kontrolü Yapan Genç: Bekle! Bunu tanıyorum. Kızıl komünistlerle birlikte. TKP’ ye takılan tiplerden.

- Hayır ya, ben dersime geldim. Benim onlarla bir alakam yok.

Kimlik Kontrolü Yapan Genç: Ne demek lan! Yalan mı söylüyorsunuz ben!

Yıldırım: Ne oluyor orda!

Kimlik Kontrolü Yapan Genç: Zorluk çıkarıyor başkanım!

- Ben onlardan değilim.

Yıldırım: Kimlerden değilsin?

- Sadece onlardan tanıdığım birkaç kişi var.

Kimlik Kontrolü Yapan Genç: Ne yapalım başkanım?

Yıldırım: Kırın kafasını. Kötü kişilerle arkadaşlık etmenin ne kadar kötü bir şey olduğunu anlamış olursun.

Kimlik Kontrolü Yapan Genç 2: Ama başkanım, Ömer reis sadece kontrol için emir verdi.

Yıldırım: Oğlum! Hadsizlere haddini bildirmek için talimat mı gerekiyor? Ben emrediyorum yetmez mi?"

Ülkücü grupta tıpkı Hukuk Fakültesi'ni ele geçiren devrimci grup gibi fakülteyi ele geçirmiştir. Kendi düzenlerini kurmuş hatta yargılamalara bile başlamıştır. Öyle ki devrimci gruptan olmadığını söylediği halde, bir genç tıpkı devrimci grubun MTTB' li Cumhur'a ceza kestiği gibi o da cezalandırılmıştır. Ülkücü grupta lider Ömer olsa da, Yıldırım onun sözlerinden ayrı hareket etmektedir. Bu da grup içinde yaşanan çatışmaya işaret etmektedir.

6.Sonuç

Kültür, insanlık tarihinin ilk zamanlarından beri oluşumunu sürdürmektedir. İnsanların kıyafetlerinden, sözcüklerine, inançlarından, eğlence şekillerine kadar günlük hayatlarının tümünde yer almaktadır. Kültürün bu aktarımı tarih boyunca insanların elindeyken medyanın ortaya çıkmasıyla birlikte, bireylerden bağımsız olarak oluşan ve aktarılan bir kültür olma duruma gelmiştir. Medya ortaya çıkışıyla birlikte uzak mesafelerdeki bireylere dahi ulaşmayı başarmıştır. Bireyleri birbirinden haberdar kılarak sahip oldukları kültürel ürünlerini karşılıklı şekilde aktarmalarını sağlamıştır. Medya bireylerin hayatlarında birçok işlevi yerine getirmektedir. Özellikle en güçlü araçlarından biri olan televizyon ile toplumdaki beslenmeye buna göre de programlar oluşturularak bireylerin sosyal, kültürel ve endüstriyel hayatlarını belirlemektedir. Bu belirleyicilik çeşitli ideolojiler doğrultusunda gerçekleşmektedir. İdeolojiler bazen tüketime yönlendirici bir mesaj olabileceği gibi bazen de fikirler, davranışlar üzerinden gerçekleşmektedir.

Televizyonun, program yapım türlerinde en çok takip edileni olan televizyon dizileri ülkemizde bireylerin günlük yaşamlarının büyük bir kısmını kaplamaktadır. Öyle ki bireyler dizilere göre hayatlarını programlamaktadır. Ülkemizde ilk TRT'nin yayınlamış olduğu yabancı dizilerle başlayan dizi serüveni, günümüzün Türkiye'sinde ihraç edilen en önemli ürün konumuna gelmiştir. Diğer program türlerinde de gerçekleştirdiği gibi popüler kültürün aktarıcılığını gerçekleştiren televizyon dizilerinde birçok farklı şeyin ideolojisi izleyicilere sunulmaktadır. Özellikle son on beş yıllık dizilere bakıldığında, merkezine doğrudan ideolojileri yerleştiren dizilerin sayısında artış gözlenmektedir. İdeolojilerin bireylerde farklı şekilde yansımaları, özellikle benzer ideolojileri farklı işleyen dizilerde rastlanmaktadır.

Bu kapsamla bu çalışmanın temelini oluşturan televizyon dizilerinde ideolojinin sunumunu incelemek amacıyla Hatırla Sevgili ve Sevda Kuşun Kanadında dizileri göstergebilim yöntemiyle 1968-1971 dönemini tarihsel sınırlılığı içerisinde incelenmiştir.

Genel yönetmenliğini ve yapımcılığını Tomris Giritlioğlu'nun yaptığı Hatırla Sevgili dizisinde, örneklem olarak alınan yıllar 1968 dönemi gençlik hareketlerinin en yoğun olduğu ve sağ- sol kavgasının en fazla görüldüğü yıllardır. Ülkü ocaklarına bağlı sağ ideolojinin gençler ve kendilerini devrimci olarak tanımlayan sol ideolojiye sahip gençler ülkede ya hâkimiyet kurma ya da düzeni değiştirme savaşı vermektedir.

MTTB, Ülkü Ocakları ve Büyük Doğu ideolojisindeki gençler farklılıklarını rağmen aynı çatı altındadır. Oluşturdukları sağ ideolojik görüştür ve sol ideolojinin karşısındadır. Dizi içerisinde Büyük Doğu düşüncesi yalnızca Fikir kulübü olarak geçmekte ve tarafsız olanı başkan olarak seçmek istemektedirler. Büyük Doğu sağın tarafsızdır. Ülkü ocakları ise bünyesinde MTTB'yi de barındırmaktadır. Fakat bu barındırma yalnızca duvarda asılı duran MTTB ambleminden öteye geçmemiş, herhangi bir ideolojik fikir aktarılmamıştır. Bu iki ideolojiyi de Ülkü Ocakları içinde yer almaktadır. Bu ideoloji için ülke, bayrak, örf, millilik ve Türklük çok önemli kavramlardır.

Yaşar bu grup içerisinde tarafsızlığın temsilidir. Yıldırım'ın aksine kavgadan uzak durmaya çalışmakta ve arkadaşlarını da uyarmaktadır. Düşünmekten, okumaktan yanadır. Ülkücü grubun içerisinde şiddetin en yüksek şekilde yaşandığı kaos ortamında tarafsızlığı seçmektedir. Yaşar kaba kuvveti reddederken yine aynı grupta yer alan Yıldırım'ın bu durumu yufka yüreklilik olarak değerlendirip bu şekilde yol alınmayacağını belirmesi aynı çatı altında fikir çatışmalarının gerçekleştiğini göstermektedir. Yıldırım ise Ülkü Ocaklarının başkanıdır. Yaşar'ın tüm karşı çıkışlarına rağmen ocak içerisinde üniversitedeki sol ideolojideki öğrencilere karşı sert ve saldırgan tavırlıdır. Ona göre milliyetçiliğin uyulması gereken kuralları ve ezberlenecek maddeleri vardır. Her durumda Türklük ve milliyetçilik vurgusu yaparken sert ve saldırgandır. Kendilerini devrimci olarak nitelendiren sol öğrenci grubunun ülkü ocaklarından bir genci kaçırmaya karşılık olarak Yıldırım ve Yaşar başta olmak üzere bir grup ülkücü gencinde devrimci gençlerden Harun'u kaçırmaya, Yaşar'ın kavgadan yana olmayan duruşunu tamamen çürütmektedir. Yıldırım ise kendisini ülkenin sahibi olarak nitelerken, her şeyi yapabileceğini de açıkça göstermektedir. Özetle ülkücü ideoloji MTTB ve Büyük Doğu düşüncesini bir çatı altında toplayan bir düşünce olarak gösterilmiştir. Bu ideolojik grup içerisinde kaba kuvvetle ilerlemeyi planlayanlar ile kavgadan yana olmayan düşünme ve okumadan yana olan gençler yer almaktadır. Bu da fikir çatışmasına sebep olmaktadır. Tarafsızlığı simgeleyen ve kavgadan yana olmayan genç imajı veren Yaşar'ın adam kaçırmaya yardım etmesi bu imajına zarar vermektedir. Grubun tamamı gerekçe ne olursa olsun kendi fikirleri için her şeyi yapabilecek bir ideolojik grup olarak gösterilmektedir.

Ülkücü grubun tam karşısında olan grup ise kendilerini devrimci olarak niteleyen sol öğrenci grubudur. Grubun lideri ise Deniz Gezmiş adında bir gençtir. Giyimi, duruşu ve konuşmasıyla diğerleri üzerinde etkili bir karakterdir. İyi şekilde konuşmaktadır. Öyle ki Ahmet'e bütün inandıklarını açıkça dile getirebilmektedir. Demokratik ve özgür bir üniversite istemektedir. Fikirlerinin dinlenmesi gerektiğine inanmaktadır. Dinlenilmedikleri takdirde de yüksek sesle konuşacaklarına dair söylemlerde bulunmaktadır. Yüksek ses ise eylemdir. Bu doğrultu da Hukuk Fakültesi işgal edilir. Öğrencilerin direnişleri başarılı sonuç verir ve istediklerine ulaşırlar. Deniz Gezmiş için devrim her şeyden önce gelmektedir. Böyle olması gerektiğini de sürekli anlatır. Üniversitenin yurdu basılır. Vedat adlı öğrenci polis tarafından öldürülür. Gençler buna karşılık eylem yapar. Kanlı Pazar yaşanır. Deniz Gezmiş okuldan atılır. Öğrenciler bunu çözüme kavuşturmak için Ahmet yoluyla dekanı iletseler de sonuçsuz kalır. Çünkü dekan onun yoluyla da üst idare öğrencileri dinlememektedir. Aynı anda polisin kovaladığı öğrenciler arasından kimliği belli olmayan, sonraki sahnelerde polis olarak nitelen kişi Taylan Özgür'ü öldürür. İlk olarak ülkücü öğrenciyi onlar kaçırsalar da tutsak tutma sahneleri ülkücü öğrenciler üzerinden ilerlediğinden, suçlu taraf devrimci öğrenciler değil ülkücü öğrenciler olarak anlaşılmaktadır.

Özetle devrimci grup ve Deniz Gezmiş; demokratik ve özgür bir üniversite istemekte ve seslerini duyurmayı amaçlamaktadır. Silahsız ve sopsuz işgal ile eylem yaparlar. Her defasında polisin dolaylı yoldan da iktidarın şiddeti ile karşılaşılır. Haklı olan taraf ve bastırılmaya çalışılan her daim bu gençlerdir. Deniz Gezmiş ise karizmatik, hitabeti güçlü, hapis ve şiddet ile karşı karşıya kalsa da amacından şaşmayan bir gençtir. Deniz Gezmiş, Taylan Özgür ise Türkiye'de 68 kuşağında yer almış insanlardır. İstanbul Üniversitesi işgali gerçekleşmiş, kanlı Pazar yaşanmıştır. Yapımın planlama sürecinde hem sol hem de sağ ideolojiden danışmanlarla çalıştıklarını belirten Giritlioğlu tarafsızlığının ölçütü ise anlaşılır değildir. Ayrıca gerçek hayatların ve öykülerin bu denli bire bir şekilde işleniş izleyici üzerinde dizinin kurgusal yönünü aşarak tamamen tarih anlatan bir yapımda olduğu imajı da kolay bir şekilde izleyiciler tarafından yorumlanabilir. Öyle ki dizide polis tarafından öldürüldüğü belirtilen Taylan

Özgür ölümü, gerçek tarih de faili meçhul bir cinayet olarak kalmıştır Bu da bu cinayetin polis tarafından işlendiğine bir gönderme niteliği taşıyor olabilmektedir. Dizide işlenen bir diğer ideoloji ise polis yoluyla iktidar yani devlettir. Devlet sürekli gençleri öldüren, işkence yapan, öğrencilerin içinde olduğu kavgalarda sessiz kalıp bir köşede olanları izleyen bir ideolojik grubun temsilidir.

Araştırmanın bir diğer örneğini oluşturan genel yönetmenliğini ve yapımcılığını Mesut Uçakan'ın yaptığı dizi olan Sevda Kuşun Kanadında ise, dizinin genel tanımları dışında, dizide tarih belirtmeye gidilmez. Dönem 68'lerdir. İstanbul Üniversitesi'nin işgali, MNP kuruluşu, Necip Fazıl gibi gerçek Türkiye tarihinden esas alınarak işlenen dizi ve karakterler olsa da tarih gösterilmediğinden ilk aşamada genel bir gerçek-kurgusal karmaşasına düşülmez. Dizi de Devrimciler ve Ülkücüler üzerinden konu ilerlemesiyle birlikte, MTTB ideolojisine, Necip Fazıl Kısakürek, Necmettin Erbakan ve imam hatipli "Kasımpaşalı" ile Recep Tayyip Erdoğan karakterleri işlenmektedir. Zaman 60'larının sonlarında öğrenci hareketlerinin fazla olduğu bir ortamda geçmektedir. Ülke siyaseti Amerika ile çeşitli ilişkiler içinde, bu da kendilerini devrimci olarak belirten ideolojik grubun tepkilerine yol açmaktadır. Bu grup ideolojileri doğrultusunda eylem yapmakta, üniversite işgal etmektedir. İşgalci, kendi ideolojilerini üstün tutan kendilerinden olmayanı yargılayan, halk mahkemesi kuran ve kendi yasalarını koyan bir yapıdadırlar. Kendi içlerinde hep birlikte ve planlı hareket etmeye önem vermektedirler. Bu ideolojiyi savunanların hepsi parka giymekte ve sürekli slogan atmaktadır. Grupta bir kişi ön plana çıkmaktadır. Bu kişi grupta fazlasıyla etkili ve her zaman ön plandadır. Bu gencin adı belirtilmese de karakter fazlasıyla 68 döneminin simgesi olan Deniz Gezmiş'e benzemektedir. Devrimci grubun komünizm ideolojisini benimsediği ve bunun "parkalı" lakaplı Deniz Gezmiş benzeri gençle desteklenmektedir. Fakat yalnızca bir yerde "TKP ve Fikir Kulüpleri Federasyonu" kavramları kullanılmış ve komünizm ideolojisine dair bir gösterge, kavram veya anlatıma yer verilmemiştir

Yer verilen diğer ideoloji de Ülkücülüktür. Bu grup dini ve milli değerlere önem vermekte ve sorunlarını çoğunlukla kendi yöntemlerince, şiddete başvurarak çözmektedir. Devrimcilerin Hukuk Fakültesi'ni işgal etmesine karşılık bu grupta Edebiyat Fakültesi'ni işgal etmiş ve kendi düzenlerini kurmuştur. Fakat bunu işgal etme ismiyle gerçekleştirilmemiştir. Kendi değerlerine yakın olan, haksızlığa uğramış insanlara yardım etmektedirler. Devrimcilere tahammülleri yoktur. Yöntemleri yüzünden zaman zaman ayrı düşseler de bir topluluk olan MTTB ile yakındırlar. Ülkücü grupta da bunların dışında herhangi bir ideolojik gösterge veya kavrama yer verilmemiştir. Yalnızca her iki ideolojik grupta fakültelerde yapılan güç gösterisi ve kendileri dışındakilere yaklaşım benzer nitelik taşımaktadır. MTTB ise üniversite bünyesinde kurulan bir topluluktur. Silahlanmaya, şiddete karşı ve her zaman uzlaşmacı bir tavır sergilemektedir. Dini ve milli değerlere fazlasıyla önem vermektedirler. Belirtilen bir siyasi ideolojileri yoktur. Kültür, sanat gibi çeşitli sosyal etkinliklere, kulüplere sahiptirler. Birliğin bir başkanı olsa da kararlarını hep birlikte alırlar. İmam hatiplilerle dolaylı ilişkileri bulunmaktadır. Ayrıca incelenen bölümlerde MTTB 'li bir genç ülkülerini Büyük Doğu olarak nitelendirse de, Necip Fazıl Kısakürek'e olan saygıları ve konferansını düzenleyecekleri dışında Büyük Doğu ideolojisine dair herhangi bir kavram veya çağrışım kullanılmamıştır. Milli görüş ideolojisi doğrudan belirtilmese de dolaylı izleyiciye sunulan karakter de Necmettin Hoca karakteridir. Bu karakter konuşması, görünüşü ve hoca olarak nitelendirilmesiyle milli görüş ideolojisinin kurucusu Necmettin Erbakan'ı temsil etmektedir. Erbakan'a göre milli görüş ideolojisinin hedefi milletin maddi ve manevi ortamda ilerleyerek saadet ve selamete ulaşmasıdır. Erbakan dizide dini yönü fazla olan, insanları dinleyen, sevilen, kendi deyimiyle kış vurmüş ülkede baharı getireceğine inan biridir. Ayrıca sevilen ve sayılan biridir. Dizinin bazı sahnelerinde de diyalogların içinde Erbakan'ın kendine ait sözleri kullanılmıştır. Zahid Hoca ona, bu yolun zor olduğunu ama meyvelerini ilerde mutlaka alınacağı söyler. Bu diyalogun geçtiği bölümde bir karakter daha dolaylı yoldan gösterilmektedir. Bu karakter ise imam hatipli Kasımpaşalıdır. Kasımpaşalı saygılı ve alçakgönüllüdür. Okul müdürü tarafından okulun golcüsü ve Kur'an bülbülü olarak tanımlanır. Arif ona "Allah yolunu açık etsin" der. Dizinin yönetmeninin dizi için, günümüzde etkin olan siyasilerin yetiştirdiği ortam ve sürecin gösterileceğini belirtildiği düşünüldüğünden bu karakterin ileride Erbakan ile bir araya gelecek Kasımpaşalı lakaplı Recep Tayyip Erdoğan olduğu açıkça belirtilmektedir. Fakat incelenen bölümlerde Kasımpaşalının herhangi ideolojik bir söylemi bulunmamaktadır.

Sonuç olarak; farklı ideolojik görüşteki yönetmenler 1968-1971 dönemi Türkiye'sini dizilerinde gerek kurgusal gerekse Türkiye'nin tarihinin gerçekliğine bağlı kalarak işlemiştir. Gerçek her zaman her iki yönetmen içinde sahip oldukları ideolojik çerçevede gerçekleşmiştir. Yönetmenlerin ideolojik gerçeklere bu denli sıkı bağlanıyor oluşu izleyicilerde gerçek ve kurgu Türkiye'sinin iç içe geçmesine sebep olabilir. Bu da yer yer olumsuz sonuçlar doğurabilir. Bu olumsuz sonuçlar katlanarak devam ettiğinde tıpkı Cemil Meriç'in "Bu Ülke" kitabında belirttiği gibi "İzm'ler idrakımıza giydirilen deli gömlekleridir" sonucu doğabilir. Bu sebeple özellikle Hatırla Sevgili ve Sevda Kuşun Kanadında dizileri olmak üzere özellikle ideoloji merkezli dizilerde izleyicilerin kurmaca gerçek yanılgısına düşmemeleri için bilinçli izleyiciler oluşturulmalı gerekmektedir. Bu da başka bir araştırma konusunu beraberinde getirmektedir.

Bu araştırma sonucunda ayrıca ideolojilerinde birer popüler kültür metası haline geldiği sonucuna ulaşılmıştır. Dizileri devamlı takip etmekte olan izleyiciler bu metalaşmış ideolojik evrende kolaylıkla özdeşleşim kurabilmektedir. Bu özdeşleşim ise para-sosyal etkiyi beraberinde getirebilmektedir. Bununla birlikte bireylerin, ideolojiler ile kolay yönlendirilebilir birer nesnelere haline getirebileceği bu araştırma ile ulaşılan sonuçlar arasındadır.

Kaynakça

- Adıgüzel, Y. (2001), Kültür Endüstrisi, Şehir Yayınları, İstanbul.
- Adorno, T.W.(2011), Kültür Endüstrisi Kültür Yönetimi, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Althusser, L.(2002), İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları, Çev. Yusuf Alp, Mahmut Özışık, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Aziz, A. (1975), Televizyonun Yetişkin Eğitimindeki Yeri ve Önemi, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- Aziz, A.(1981), Radyo ve Televizyona Giriş, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Baudrillard, J.(2008), Tüketim Toplumu, Ayrıntı yayınları, İstanbul.
- Dellaloğlu, B.F (2014), Bir Giriş – Adorno Yüz Yaşında, Adorno: Kitle, Melankoli, Felsefe / Cogito Dergisi, S.36,ss.13-36, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Deloitte Türkiye (2014), "Dünyanın En Renkli Ekranı Türkiye'de Dizi Sektörü" Raporu, (<https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/tr/Documents/technology-media-telecommunications/tr-media-tv-report.pdf>).
- Eltugan, Ö. (1999), Popüler Kültür ve Yabancılaşma, Master Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo-Tv ve Sinema Anabilim Dalı, Ankara.
- Erdoğan, İ. (1999), Popüler Kültür: Kültür Alanında Egemenlik ve Mücadele, Popüler Kültür ve İktidar, Der. Nazife Güngör, ss. 18-52, Vadi Yayınları, Ankara.
- Erdoğan, İ. (2004), Popüler Kültürün Ne Olduğu Üzerine, Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi, S.57, ss.1-18, Ankara.
- Erdoğan, İ. (2011), İletişimi Anlamak, Pozitif Matbaacılık, Ankara.
- Erdoğan, İ. (2014), Medya Teori ve Araştırmaları, Erk Yayınları, Ankara.
- Erkman Akerson, F.(2016), Göstergibilime Giriş, Bilge Kültür Sanat, İstanbul.
- Esslin, M. (2001), Televizyon Çağı / TV Beyaz Camın Arkası, Pınar Yayınları, İstanbul.
- Geçer, E. (2015), Medya ve Popüler Kültür, Metamorfoz Yayıncılık, İstanbul.

- Geçer, E. (2015), Türk Dizileri Üzerine Kültürel ve İdeolojik Bir Değerlendirme: “Made in Turkey” , Mütefekkir Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi, C.2, S.3, ss.13-23, Aksaray.
- Gümüş, K. Ve Şahin, H. (1982), Temel Göstergebilim Kavramları, Mimarlık Dergisi, S.11-12, ss.35-37, İstanbul.
- Günay, D. (2002), Göstergebilim Yazıları, Multilingual Yabancı Dil Yayınları, İstanbul.
- Güneş, S.(2001), Medya ve Kültür, Vadi Yayınları, Ankara.
- Güneş, Sadık (2006), Enformasyon Toplumunun Putları, Hece Yayınları, Ankara.
- Güngör, N. (1999), Popüler Kültür Çıkmazı, Popüler Kültür ve İktidar, , Der. Nazife Güngör, ss. 9-17, Vadi Yayınları, Ankara.
- Güngör, N.(2013), İletişim / Kuramlar ve Yaklaşımlar, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Kaplan, Y. (1992), Öykü Anlatma ve Mit Üretme Aracı Olarak Televizyon, Ağaç Yayıncılık, İstanbul.
- Kaya, R.(1985), Kitle İletişim Sistemleri, Teori Yayınları, İstanbul.
- Kaya Erdem, Burcu (2012), İdeolojik Arena Medya, Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Kuyucu, M. (2019), Gençlerin Türkiye’de Üretilen Televizyon Dizilerine Yönelik Tutumları ve Dizi Tüketim Faktörlerinin Analizi, ss. 558 – 599, C.5 S.2, Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi.
- Lundby, K. Ve Ronning H. (2014), Medya-Kültür-İletişim: Medya Kültürü Aracılığıyla Modernliğin Yorumlanması, Medya Kültür Siyaset, Der. Süleyman İrvan, ss.13-27, Pharmakon Yayınevi, Ankara.
- Mete, Mehmet (1999), Televizyon Yayınlarının Türk Toplumunu Üzerindeki Etkisi, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Mills, W.(1974), İktidar Seçkinleri, Çev. Ünsal Oskay, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Mutlu, E. (2005), Niçin Televizyon Seyrediyoruz? , Globalleşme, Popüler Kültür ve Medya, ss.86-188, Ütopya Yayınları, Ankara.
- Mutlu, Erol (2008), Televizyonu Anlamak, Ayraç Yayınları, Ankara.
- Nuroğlu, E. (2013), Dizi Turizmi: Orta Doğu Ve Balkanlar’dan Gelen Turistlerin Türkiye’yi Ziyaret Kararında Türk Dizileri Ne Kadar Etkili? , ss.1-13, 5. Uluslararası İstanbul İktisatçılar Zirvesi, <http://docplayer.biz.tr/53330996-Dizi-turizmi-orta-dogu-ve-balkanlar-dan-gelen-turistlerin-turkiye-yi-ziyaret-kararinda-turk-dizileri-ne-kadar-etkili.html>, (Erişim Tarihi: 29.05.2019).
- Oskay, Ü. (1980), Popüler Kültür Açısından "İdeoloji" Kavramına İlişkin Yeni Yaklaşımlar, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, S.1, C.35, ss.197-253, Ankara.
- Özbek, M.(2000), Popüler Kültür ve Orhan Gencebay Arabeski, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Ratem – Radyo Televizyon Yayıncıları Meslek Birliği (2018), Türkiye Radyo ve Televizyon Yayıncılığı Sektör Raporu, ss.1-43.
- Rifat, M.(2000), XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları, Om Yayınevi, İstanbul.
- Shoemaker, P. ve Reese, S.D. (2014), İdeolojinin Medya İçeriği Üzerindeki Etkisi, Medya Kültür Siyaset, Der. Süleyman İrvan, ss.97-132, Pharmakon Yayınevi, Ankara.
- Sosyal Bilimler Ansiklopedisi, (Ocak 1991), “İdeoloji - Mustafa Armağan”, Risale Basın-Yayın, ss.134-137, ss.352-355, C.2, İstanbul.

- Sosyal Bilimler Ansiklopedisi, (1991), “Göstergebilim”, Risale Basın -Yayın, C.2, İstanbul.
- Sözen, E.(1997), Medyatik Hafıza, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Tanrıöver, H.U. , (Nisan 2015), , “Bizim Hayatımız Dizi”, Diziler, National Geographic Türkiye, S.56-81, İstanbul.
- Thompson, J.B.(2008), Medya ve Modernite, Çev. Serdar Öztürk, Kırmızı Yayınları, İstanbul.
- Uğur Tanrıöver, Hülya (2012), Türkiye’de Televizyon Yayıncılığı 2011, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul.
- Van Dijk, Teun (2015), Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı Bir Yaklaşım, Söylem ve İdeoloji, Der. Çoban, Barış, Özarslan, Zeynep, Çev. ATEŞ, Nurcan, Su Yayınları, İstanbul.
- Vural, A.(2000), Medyanın Kültürel Kalkınmayı Sağlama ve Eğitim İşlevi, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, .Ü Basımevi Müdürlüğü, Sayı 10, ss. 105-113, İstanbul.
- Mora, N.(2008), Medya ve Kültürel Kimlik, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, S.1, C.5.
- Yalçın, M. (2016), Popüler Kültür Ürünü Olarak Türk Televizyon Dizilerinde Etnografik İletişim Kodlarının Kullanımı: Diriliş “Ertuğrul” Dizisi Örneği, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, C.5, S.7, ss.2332-2341, İstanbul.
- Yaylagül, Levent (2016), Kitle İletişim Kuramları, Dipnot Yayınları, Ankara.
- Yücel, S. (1998), Medyatik Medya, Hacettepe-Taş Kitapçılık, Ankara.
- Zorlu, Y.(2016), Türkiye’de Bir Popüler Kültür Aracı Olarak Televizyon, Erciyes İletişim Dergisi, C.4, S.3, ss.84-98, Kayseri.
- Hatırla Sevgili Karakterleri Listesi,
https://www.wikiwand.com/tr/Hat%C4%B1rla_Sevgili_karakterleri_listesi, Erişim (Tarihi: 06.05.2019).
- “Sevda Kuşun Kanadında (dizi)”,
[https://tr.wikipedia.org/wiki/Sevda_Ku%C5%9Fun_Kanad%C4%B1nda_\(dizi\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Sevda_Ku%C5%9Fun_Kanad%C4%B1nda_(dizi)), (Erişim Tarihi: 01.10.2016)
- “Sevda Kuşun Kanadında”, <https://www.trt1.com.tr/diziler/sevda-kusun-kanadinda>, (Erişim Tarihi: 05.10.2016).
- “Hatırla Sevgili”, https://tr.wikipedia.org/wiki/Hat%C4%B1rla_Sevgili, (Erişim Tarihi: 30.09.2016)
- <https://onedio.com/haber/online-film-ve-dizi-izleyebileceginiz-ucretsiz-ve-ucretli-turkce-platformlar-863368>, (Erişim Tarihi: 20.05.2019).
- Hatırlı Sevgili, http://www.wikiwand.com/tr/Hat%C4%B1rla_Sevgili, (Erişim Tarihi:18.05.2019).